

ДОСЛІДЖЕННЯ

УДК 811.161.2'1(092)

DOI: <https://doi.org/10.37919/3083-6212.2025.2.29-40>

Дем'янюк М.П.

кандидат філологічних наук,
науковий співробітник

відділу історії української мови та ономастики
Інституту української мови НАН України

<https://orcid.org/0000-0002-6398-9974>

e-mail: demyanyuk1@ukr.net

ЛЕКСИКА РЕМЕСЛА: ВИРОБНИЧА НОМЕНКЛАТУРА В РУКОПИСНОМУ ЛАТИНО-СЛОВ'ЯНСЬКОМУ ЛЕКСИКОНІ XVIII ст.

Статтю присвячено аналізу виробничо-професійної лексики, відображеної у словнику Івана Максимовича «Лексикон латинсько-слов'янський» XVIII ст. Виробнича лексика належить до однієї з найдавніших лексичних груп і характеризується досить розгалуженою семантичною структурою, що демонструє складність професійних сфер того часу. Досліджено, як ця пам'ятка фіксує важливий етап формування староукраїнської лексичної системи та розвитку спеціалізованої термінології. У перекладній частині словника зібрано цінний матеріал для вивчення історії словникового складу української мови, що дозволяє відстежити вплив латинської та слов'янської мов на професійні терміни. Основними джерелами для створення словника слугували «Лексикон латинський» Є. Славинецького та «Тезаврус» Г. Кнапського, що свідчить про традицію перекладної лексикографії того часу. Проаналізовано структуру термінів, їхню класифікацію та семантичні взаємозв'язки в межах виробничої сфери. Стаття підкреслює значення словника І. Максимовича для історико-мовознавчих досліджень і реконструкції ранньомодерної української професійної лексики. Дослідження також слугує підґрунтям для порівняльного аналізу лексичних груп у пізніших словниках XVIII–XIX ст.

Ключові слова: виробнича термінологія, Іван Максимович, українська мова XVIII ст.

XVIII століття стало періодом занепаду української друкованої лексикографії, спричиненого прямою політикою царського уряду, спрямованою

на заборону українського слова та його витіснення. Оскільки більшість самобутніх праць змушено залишилася в рукописах, це значно загальмувало органічний розвиток мови. У цьому контексті дослідження збережених пам'яток мають особливу цінність для історичної лексикографії, слугуючи джерелом для реконструкції автентичного лексичного фонду. Саме тому ми ставимо за мету дослідити особливості виробничо-професійної лексики на матеріалі окремої лексикографічної праці — рукописного словника XVIII ст.

Це дослідження є дуже актуальним, оскільки термінологія ремісництва найменше підлягала зовнішньому тиску і є ключовою для розуміння становлення професійної лексики — напряду, активно розроблюваного в сучасній лінгвістиці, зокрема у працях В.М. Гнатюка [Гнатюк 1900], Т. Пица [Пиц 2006(а); Пиц 2006(б)], М.Л. Худаш [Худаш 1961] та ін.

У цій статті ми ставимо собі за мету проаналізувати виробничо-професійну лексику, зафіксовану у словнику Івана Максимовича «Лексикон латинсько-слов'янський» XVIII ст., джерельною базою для якого послужили «Лексикон латинський» Є. Славинецького та «Тезаврус» Г. Кнапського (Сп).

Більшість засвідченої у словнику І. Максимовича виробничо-професійної лексики становлять назви ремісників за фахом, а також номінації, пов'язані з окремими видами ремесел і промислів. Саме ці лексико-тематичні групи і є предметом нашого аналізу.

Лексичний фонд, що репрезентує загальну термінологію праці, складається здебільшого зі слів, генеза яких сягає давньоукраїнської мовної спадщини або спільнослов'янських коренів, що свідчить про автентичний фундамент української виробничої лексики.

Терміни на позначення базових понять трудової діяльності, назви знарядь і матеріалів демонструють високу стійкість у часі. Вони стали структурною основою, на якій пізніше, у XVIII ст., формувалися вузькоспеціалізовані терміни та в яку інтегрувалися іншомовні запозичення, що підтверджує первинність і домінантність слов'янського лексичного ядра в розвитку української виробничо-професійної термінології.

До загальної термінології ремісництва, засвідченої в досліджуваній пам'ятці, належать назви, що позначають різні соціальні категорії й групи ремісників. Зокрема, *работникъ* 'людина, яка виконує якусь роботу' (І. Макс., с. 851) та *челя(д)* (с. 851) — давнє спільнослов'янське слово, яке з часом розширило свою семантику і почало позначати, серед іншого, ремісників нижчої кваліфікації. На противагу цим давнім термінам, у словнику

зафіксовано також прями запозичення, наприклад, назва *майстерь* (І. Макс., с. 958), яка в українську мову (а отже, й до лексикону XVIII ст.) потрапила, імовірно, з німецької мови (*mistrz* або *majster*) через польське посередництво (ЕСУМ III, с. 363).

Аналіз професійної лексики у словнику 1724 р. виявляє термінологічну дублетність і багатофункціональність окремих назв. Зокрема, на позначення людини, яка займалася кравецьким ремеслом, автор подає дві форми, відмінні за походженням, граматичним і словотвірним оформленням, а також, імовірно, соціальним статусом і стилістичним навантаженням: 1) *кравець* (І. Макс., с. 897) — усталена агентивна форма для позначення ремісника, який безпосередньо займається пошиттям одягу (найбільш поширена, функціонально й стилістично нейтральна в українській мові); та 2) *кравчий* (І. Макс., с. 332) — субстантивований дієприкметник, що мав ширшу семантику або був стилістично маркованим. В українських пам'ятках другу лексему вживали також на означення почесного придворного звання: службова особа при дворі монарха або високопоставленого сановника, відповідальна за одяг [ІУМ 1983, с. 454].

На позначення ремісника, який виготовляв або ремонтував взуття, у пам'ятці засвідчено три назви: *чоботарь* (І. Макс., с. 1284), *сапожникь* (с. 1362), *швець* (с. 1362). Фіксація у словнику кількох різних термінів на позначення ремісника, що займався виготовленням взуття, свідчить про лексичну поліваріантність, притаманну українській мові ранньомодерної доби, та вплив різних мовних шарів на формування професійної номенклатури.

Лексика на позначення ремісника, який працює зі шкірою та хутром, є одним із найяскравіших прикладів багатшарової генези професійної номенклатури XVIII ст., де західноєвропейські запозичення співіснують із давніми слов'янськими утвореннями. Зокрема, для майстра, який вичиняв хутро та виготовляв хутряні вироби, автор подає термін *кушнѣрь* (І. Макс., с. 907). Це запозичення з польської мови (пол. *kuśnierz*) походить від свн. *kürsenære*, *kurs(e)ner* (> нім. *Kürschner*), пов'язаного з двн. *kursinna*, що зводиться до праслов'янського **kʷrʒьno* (ЕСУМ III, с. 170–171). Отже, хоча слово потрапило в українську мову через складний західноєвропейський ланцюжок, його глибинний корінь може мати слов'янське походження. Із дещо іншою семантикою зафіксовано назву *кожарь* 'фахівець, який виготовляє хутряні вироби' (І. Макс., с. 907), утворену за допомогою спільнослов'янського агентивного суфікса *-ар*, що підкреслює слов'янський характер цього терміноелемента.

Пам'ятка фіксує запозичену з польської мови агентивну назву *мурали* (І. Макс., с. 696), що позначає майстра мурування. Давнє *murarz* походить від нім. *mūrære*, пов'язаного з *mure* 'стіна, мур', яке зводиться до лат. *murus* (ЕСУМ III, с. 533). Така етимологія ілюструє активні міжмовні контакти української лексики ранньомодерної доби з польською та німецькою, а також поступове формування мультимовного терміносередовища.

На позначення людини, зайнятої на виробництві свинцю, вживали слово *олівник*, зафіксоване у словнику Є. Желехівського. І. Максимович також подає цю агентивну назву, але вже з іншим значенням, включаючи її до синонімічної парадигми слова *масличник*: *маслични(к)*, *оливникъ* (І. Макс., с. 846). У словнику української мови Б. Грінченка, як і в академічному 11-томовому словнику цю назву не зареєстровано. Наявність слова *оливникъ* у словнику І. Максимовича — яскравий приклад термінологічної полісемії / омонімії.

Агентивна назва *гонтаръ* 'покрівельник, що криє дахи гонтом' (І. Макс., с. 1154) — запозичення з польської мови. Її засвідчують також словники Б. Грінченка (Гр. I, с. 350) і Є. Тимченка (Тим. II, с. 644). Рання фіксація у рукописному словнику 1724 р. свідчить про функціонування цього терміна в освіченому лексиконі вже на початку XVIII ст., а його подальша фіксація у лексикографічних працях кін. XIX — поч. XX ст. підтверджує життєздатність і народне поширення слова, яке не перейшло до пасиву мови, не стало архаїзмом.

Зафіксований у пам'ятці термін *склепникъ* 'майстер, що зводить стелі' (І. Макс., с. 469), утворений за допомогою агентивного суфікса *-ник* від іменника *склеп* 'опукле перекриття або покриття', у сучасній українській мові в такому значенні вживається зрідка. Назва *склеп* — запозичення з польської мови, що походить від *sklepienie* 'склепіння'. Словники української мови Б. Грінченка та Є. Тимченка цього терміна не фіксують. У сучасній українській мові слово *склеп* вживають здебільшого у значенні 'роздрібний магазин, крамниця' (через польське посередництво) або 'підземний похоронний об'єкт' (крипта, гробниця).

У словнику засвідчено також агентивну назву *обручникъ* (І. Макс., с. 349), утворену від спільнослов'янського слова *обруч* 'металева деталь діжки'. Інший термін цієї тематичної групи — *бондаръ* 'ремісник, який виготовляє бочки' (І. Макс., с. 1390) — походить від назви *бодня* 'бочка' і формується вже на слов'янському ґрунті [Пиц 2006(а), с. 136; Rudnyc'kuj

1972, р. 169–170]. Іменник *бодня* засвідчено також у «Лексиконі» П. Беринди: *пударь: коробейникъ, или бондарь* (Бер. Лекс., с. 103). Натомість словник Є. Славинецького цієї форми не містить. На позначення ремісника, який виготовляє бочки, Є. Славинецький подає назви *пударъ, делвосотъснителе* (Слав.-Кор., с. 413). Форма *бондар*, як зазначають дослідники, є результатом метатези від іменника *боднар* [Пиц 2006(а), с. 136].

Давній спільнослов'янський термін *тесля* (І. Макс., с. 1299) та агентивну назву *столяр* (І. Макс., с. 1299) у словнику І. Максимовича подано поруч зі східнослов'янським словом *плотникъ* (І. Макс., с. 1299). Хоча сучасна українська мова терміна *плотник* не зберегла, пам'ятки української мови засвідчують його вживання ще на початку XVI ст. [ІУМ 1983, с. 127]. Співіснування у словнику XVIII ст. цих трьох термінів демонструє конкуренцію лексичних одиниць і диференціацію ремесел, унаслідок якої форми *тесля* та *столяр* закріпилися як спеціалізовані й стійкі терміни.

Запозичену через польську мову німецьку назву *слюсарь* (І. Макс., с. 193), зафіксовану у словнику на позначення ремісника, який виготовляв і ремонтував замки, засвідчено у пам'ятках староукраїнської мови від XVI ст. Б. Грінченко ототожнює термін *слюсар* із терміном *сніцар* (Гр. IV, с. 162).

Назву *ко(т)ляръ* (І. Макс., с. 431), що в староукраїнських текстах означала майстра, який виготовляв речі з міді або бронзи [ІУМ 1983, с. 438], фіксують словники П. Беринди та Є. Славинецького. Термін усталився й стійко зберігся в мовній практиці, особливо в карпатському регіоні (Гуцульщина, Бойківщина), де ремесло лиття та обробки кольорових металів мало традиційне значення для виготовлення прикрас та посуду.

На позначення виготовлених із заліза речей у пам'ятці фіксуємо іменник *жельзникъ* (І. Макс., с. 435). Семантика цього терміна змінювалася і варіювалася залежно від лексикографічної традиції та соціально-економічного контексту його вживання. У словниках XVIII–XIX ст. засвідчено принаймні три основні значення. Зокрема, у низці пам'яток і словнику Є. Тимченка термін *жельзник* вжито на позначення виготовлених із заліза речей; у словнику Б. Грінченка зафіксовано ще одну семантичну лінію: *жельзникъ — торговецъ жельзомъ* (Гр. II, с. 59); а І. Максимович зареєстрував цю назву ще з іншим значенням, ставлячи її в синонімічний ряд до слова *коваль* 'майстер, що куванням обробляє метал': *жельзникъ, ку(з)не(ць), коваль* (І. Макс., с. 450).

На позначення 'фахівця друкарської справи' у словнику І. Максимовича засвідчено: *типографъ, печатникъ, друкаръ* (І. Макс., с. 1361).

У «Лексиконі латинському» Є. Славинецького назви *друкар* немає, проте її засвідчено в «Лексиконі словено-латинському» Є. Славинецького та А. Корецького-Сатановського. Варто наголосити, що в «Лексиконі» П. Беринди (поч. XVII ст.) термін *печать* витлумачено тільки як 'ставити печатку' (тобто 'позначка, знак, підтвердження'), а отже, П. Беринда не пов'язував його з процесом виготовлення книг. Словник І. Максимовича подає цей термін вже як друкарський: *печата(ю), изобразую, типо́мъ и(з)даю, друкую* (І. Макс., с. 411). Крім того, лексикограф ставить терміносполуку *печать книжная* в синонімічну парадигму до слова **типъ**: *типъ, печа(т) книжная* (І. Макс., с. 1361), у такий спосіб відносячи її до друкарської лексики, кодифікуючи як стандартний відповідник для позначення друкованого видання.

Назва *сѣдляръ* (І. Макс., с. 1161), подана в пам'ятці, позначає ремісника, який виготовляє сідла. Цей термін засвідчено також у словнику Б. Грінченка (Гр. IV, с. 125). У сучасній українській мові він вийшов із загального вжитку і функціонує тільки у сфері спеціальної (фахової) лексики (СУМ IX, с. 215).

Назву *воловець* 'той, хто доглядає або пасе корів' (І. Макс., с. 126) засвідчено також в українських пам'ятках XVI–XVII ст. [Пиц 2006(б), с. 91]. Щоправда, у «Лексиконі» Є. Славинецького цей термін не зафіксовано. Словник Б. Грінченка також не містить форми *воловець*, натомість подає *воляр* (Гр. I, с. 249) та *воловарь* (Гр. I, с. 250). У СУМі засвідчено також форму *воловик* (СУМ I, с. 727).

На позначення фахівця, який клав печі, у словнику засвідчено назву *печникъ* (І. Макс., с. 469). Пам'ятки XVII ст. цей термін ще не фіксують, оскільки функцію майстра, що клав печі, у той час виконував *гончар*.

Словник І. Максимовича фіксує термін *будивничій* (І. Макс., с. 967) 'будівельник', який у сучасній українській мові як іменник уживається доволі рідко (СУМ I, с. 248).

У «Лексиконі латино-слов'янському» І. Максимовича широко представлено лексику, пов'язану з різними видами ремісничих промислів, — як назви майстрів, так і терміни на позначення матеріалів, виробів, знарядь праці тощо.

У пам'ятці зафіксовано лексику, що належить до теслярської термінології. До цієї лексико-семантичної групи відносимо назви знарядь обробки дерева: *долото* (І. Макс., с. 1397), *буравъ*, *вертло*, *све(р)дель* (с. 1305), демінутивні утворення чоловічого роду *буравчикъ*, *све(р)делець*

(с. 1305). Термін *вертло* засвідчено і в словнику Є. Желехівського (Жел. I, с. 64), що підтверджує його стійкість у західноукраїнському лексиконі.

До цієї ж групи відносимо також назви знарядь та інструментів, уживаних у будівництві: *пила* (І. Макс., с. 516), *секіра* і демінутив *секірка* (с. 1168), праслов'янську назву *сѣчиво* (с. 1168), термін *оскордъ* (с. 1168), який в сучасній українській мові означає кирку, якою насікають камінь у млині (ЕСУМ IV, с. 206).

До теслярської лексики належать також утворені від слов'янських коренів демінутиви *коло(д)ка* (І. Макс., с. 1204), *брусець* (с. 1314) та давнє слов'янське слово *дошка* (с. 1292). Назву *гонть* 'покрівельний матеріал у вигляді дощок' (І. Макс., с. 1154), запозичену з польської мови, зафіксовано також у «Лексиконі латинському» Є. Славинецького.

У словнику І. Максимовича подано лексику, пов'язану з ковальським та слюсарським ремеслом. Серед назв інструментів подано: *токарское длато* (І. Макс., с. 1323), *пилка слюсарская* (с. 1121), *мѣхъ ковача*, *мѣхъ кузенный* (с. 466), *молото(к)* (с. 711). Також засвідчено давні лексеми *клѣщи*, *щи(н)ци* (І. Макс., с. 467). У праслов'янську добу назва *клещи* означала спеціальний затискач для тримання розпеченого заліза, а *щипці* — різновид *кліщів*, а саме — невеликі кліщі. Однак, як зазначав О. Трубачов, у більшості слов'янських мов збереглася лише форма *клещи* [Пиц 2006(а), с. 370–371].

На позначення окремого виду кліщів, уживаних для відривання підков, фіксуємо термін *обценги* (І. Макс., с. 467). Це слово є запозиченням з польської мови і походить від нвн. *Hebzange* (ЕСУМ IV, с. 146). Подано і його український фонетичний відповідник *обтяги* (І. Макс., с. 470). Наявність цієї форми — важливе свідчення адаптації запозиченої лексеми до звукової системи української мови. «Лексикон латинський» цього терміна не подає, як і словники української мови Б. Грінченка та Є. Тимченка. Відсутність у пізніших лексикографічних працях указує на периферійний або суто професійний характер цього слова, яке так і не було інтегроване до загальнолітературного лексичного фонду.

Із назв металів, що їх використовували як матеріали для слюсарської та ковальської роботи, у словнику І. Максимовича знаходимо: *жельзо магнитное* (І. Макс., с. 451), запозичене через польське посередництво з німецької мови слово *сталь* (с. 450), спільнослов'янську назву на позначення білого металу *олово* (с. 1239), запозичений з німецької мови термін *цинъ* (с. 1239) / *цына* (с. 970), а також успадковане з давньоукраїнської мови

слово *свинець* (с. 970). У староукраїнських пам'ятках назви *цѣнь* або *цина* означали метал, який сьогодні ми називаємо *цинком* [ГУМ 1983, с. 435]. На позначення сплаву міді з цинком у пам'ятці зафіксовано запозичену через польське посередництво з німецької мови назву *мосянжъ* (І. Макс., с. 836).

У «Лексиконі» представлено й інші групи лексики, що також належать до ковальської та слюсарської термінології, — здебільшого назви різних виробів ковалів і слюсарів. Зокрема, давнє спільнослов'янське слово *зво(з)дь* (І. Макс., с. 193), назва *грата* 'грати' (с. 143), *кграта* (с. 192).

У пам'ятці подано також лексику, пов'язану з ткацькою термінологією, що демонструє як сталість базових термінів, так і їх семантичну еволюцію. Серед назв знарядь, необхідних для виготовлення ткацьких виробів, фіксуємо *веретено* (І. Макс., с. 564) та *кросна* (с. 342). Загально-вживане сьогодні слово *веретено* поширене не лише в ткацькій лексиці, а й у гончарстві та млинарстві. Для позначення дерев'яного стрижня, на який навивають нитки для утоку, І. Максимович наводить терміносполуку *цѣвка ткацкая* (І. Макс., с. 882). У «Лексиконі» П. Беринди слово *цѣвница* (Бер. Лекс., с. 155) витлумачено як *свистѣлка, флетня, шаламан*. Цей контраст свідчить про семантичну еволюцію кореня *цѣв-* / *цѣвв-*: у XVII ст. лексему *цѣвница* пов'язували з порожнистою трубкою і використовували для позначення духових інструментів, а у XVIII ст. слово *цѣвка* почали вживали у сфері ремесла і, завдяки уточненню, стали називати ним функціональну деталь ткацького верстата.

Лексикограф подає також лексему *веретено*. Цей термін увійшов до номенклатури прядіння із загальнотехнічної термінології (поширений у різних шарах виробничої лексики, зокрема в лексиці гончарства, млинарства) і нині зберігається в українських говорах як технічний термін.

Серед назв ткацьких виробів у словнику І. Максимовича засвідчено: *полотно, ко(л)дра* (І. Макс., с. 614), *хустка, обрусъ*. Назву *скатерть* не зафіксовано, однак подано регіонально поширений відповідник *обрусъ* (І. Макс., с. 454), уживаний і сьогодні на Київщині (АУМ I, карта 294). Також засвідчено лексему *коць* 'килим' (І. Макс., с. 1322), що й нині функціонує в західноукраїнських говорах (АУМ II).

До загальних назв, пов'язаних із ткацтвом, можна віднести слово *пряжа* (І. Макс., с. 910), яке у словнику Б. Грінченка витлумачено як 'прядені, але не сукані нитки' (Гр. IV, с. 494). До ткацької термінології належить також демінутив жіночого роду *мотузка* (І. Макс., с. 1346), утворений від іменника *мотуз*. На позначення 'дуже міцного грубого мотузка' у словнику

зафіксовано запозичену з німецької мови назву *лина* (І. Макс., с. 483), синонімічну до *конатъ* (с. 483). Лексема *личакъ* (І. Макс., с. 483) у словнику Є. Славинецького відсутня, натомість у словнику української мови Б. Грінченка подана зі значенням ‘веревка изъ лыкъ’ (Гр. II, с. 365), а у СУМі — ‘плетене з лика або іншого матеріалу селянське взуття’ (СУМ V, с. 501).

Гончарну лексику в пам’ятці представлено здебільшого назвами різних видів глиняного посуду: *чаша глиняная* (І. Макс., с. 1196), *кружка* (с. 744), *горщикъ* (с. 846), *глиняны(й) сосудъ* (с. 658). На позначення печі, у якій випалюють посуд, фіксуємо назву *горникъ* (І. Макс., с. 745), що й нині функціонує в живих українських говорах [Верхратський 1912, с. 218].

У пам’ятці засвідчено також лексику, пов’язану з виготовленням книг. Зокрема, на позначення друкарського закладу І. Максимович подає дві форми: похідну від іменника *тип* назву *типографія* (І. Макс., с. 843) і похідну від іменника *друк* — *друкарня* (І. Макс., с. 843).

Велику групу становлять слова, що означають дії чи процеси, пов’язані з ремісничою діяльністю: *строю, будую* (І. Макс., с. 432), *кую, крешу, и(з)даю книги* (с. 347), *оловомъ спаяю, побѣляю* (с. 970), *прошиваю* (с. 1284), *буравлю* (с. 410). У пам’ятці зафіксовано також префіксальні утворення від інфінітивної основи *ков-*, зокрема: *оковую* (І. Макс., с. 450), *желѣзо(м)ъ окованъ* (с. 450). Фіксація таких форм у словнику свідчить про те, що лексикограф прагнув охопити динамічну частину професійної лексики, деталізуючи сам процес праці в різних ремеслах.

На підставі ґрунтовного аналізу лексики ремісництва, зафіксованої у рукописному «Лексиконі словено-латинському» Івана Максимовича (XVIII ст.), можна зробити висновок, що термінологія цього періоду є динамічною, багатшаровою і семантично нестабільною системою, значно багатше представлена, порівняно з попередніми словниками. Лексикон відображає синтез давньослов’янської спадщини (*коваль, тесля, полотно*) та запозиченої лексики (*слюсар, сталь, тонтар, мосянжъ*), а також діалектно зумовлену варіантність (*обрусъ*). У ньому задокументовано лексичну варіантність, зокрема синонімічні ряди (*желѣзникъ / кузнецъ / коваль*) і демінутиви (*буравчикъ, секірка*). Особливо важливою є фіксація семантичних зсувів і кодифікація раніше периферійних термінів. Отже, глибока деталізація термінології ремісництва у словнику І. Максимовича є неоціненним джерелом для реконструкції історії української виробничої лексики доби Гетьманщини.

ДЖЕРЕЛА

АУМ I — Атлас української мови: у 3 т. Т. 1: Полісся, Середня Наддніпрянщина і суміжні землі / ред. тому І.Г. Матвіяс. Київ: Наукова думка, 1984. 91, [2] с., [350] арк. карт.

АУМ II — Атлас української мови: у 3 т. Т. 2: Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі / ред. тому Я.В. Закревська. Київ: Наукова думка, 1988. 520 с.: карти.

Бер. Лекс. — Лексикон словенороський Памви Беринди / підгот. тексту і вступ. ст. В.В. Німчука; відп. ред. К.К. Цілуйко. Київ: вид-во АН УРСР, 1961. 272 с.

Гр. — Словник української мови: у 4 т. / упор., з додатком власного матеріалу Б. Грінченко; за ред. С. Єфремова та А. Ніковського. Київ: Горно, 1927. Т. 1.

ЕСУМ — Етимологічний словник української мови: у 7 т. / редкол.: О.С. Мельничук та ін. Київ: Наукова думка, 1982–2012. Т. 1–6.

Жел. — Малоруско-німецький словар: у 2 т. / уложили Є. Желеховский, С. Недільский. Львів, 1885–1886.

І. Макс. — Максимович І. Лексикон латинсько-слов'янський. *Dictionarium latino-slavonum. 1718–1724* / фотопередрук О. Горбача. Рим: Український Католицький університет св. Климента Папи, 1991. Ч. 1–2.

СУМ — Словник української мови: в 11 т. / за ред. І.К Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980.

Слав.-Кор. — Славинецький Є., Корецький-Сатановський А. Лексикон словено-латинській. «Лексикон латинський» Є. Славинецького. «Лексикон словено-латинський» Є. Славинецького та А. Корецького-Сатановського / підгот. В.В. Німчука; від. ред. К.К. Цілуйко. Київ: Наукова думка, 1973. С. 423–541.

Тим. — Історичний словник українського язика / уложили проф. Е. Тимченко, Е. Волошин, К. Лазаревська, Г. Петренко; зредагував проф. Е. Тимченко. Т. 1: А–Ж. Харків; Київ: Держ. вид-во України, 1930.

Сп — *Thesauri polono-latino-graeci Gregorii Snaipii. Tomus secundus, latino-polonicus. Ed. quarta. Cracoviae, 1648.* — НБУ ім. В.І. Вернадського, III. In. 1283.

LEGEND

АУМ I — Matviias, I.H. (Ed.). (1984). *Atlas of the Ukrainian language: in 3 vols.* (Vol. 1: Polissya, the Middle Dnieper Region and adjacent lands). Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).

АУМ II — Zakrevska, Ya.V. (Ed.). (1988). *Atlas of the Ukrainian language: in 3 vols.* (Vol. 2: Volyn, Transnistria, Transcarpathia and adjacent lands). Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).

Бер. Лекс. — Nimchuk, V.V. (Ed.). (1961). *Leksykon slavenoroskyi Pamvy Beryndy.* Kyiv: vyd-vo AN URSR (in Ukrainian).

Гр. — Hrinchenko, B. (1927). *Dictionary of the Ukrainian language: in 4 vols.* (Vol. 1). Kyiv: Horno (in Ukrainian).

ЕСУМ — Melnychuk, O.S. (Ed.). (1982–2012). *Etymological dictionary of the Ukrainian language: in 7 vols.* (Vols. 1–6). Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).

Жел. — Zhelekhivskyi, Ye., Nedilskyi, S. (1885–1886). *Ukrainian-German dictionary* (Vols. 1–2). Lviv (in Ukrainian and German).

І. Макс. — Maksymovych, I. (1991). *Latin-Slavic Lexicon. Dictionarium latino-slavonum. 1718–1724.* (Vols. 1–2) [photo reprint by O. Horbach]. Rome: Ukrainyskyi Katolytskyi universytet sv. Klymenta Papу.

Максимович І. Лексикон латинсько-слов'янський. *Dictionarium latino-slavonum. 1718–1724* / фотопередрук О. Горбача. Рим: Український Католицький університет св. Климента Папи, 1991. Ч. 1–2.

СУМ — Bilodid, I.K. (Ed.). (1970–1980). *Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vols.* Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).

Слав.-Кор. — Slavynetskyi, Ye., Koretskyi-Satanovskyi, A. Slavic-Latin Lexicon. *Nimchuk, V.V. (Ed.). (1973), Latin Lexicon by Ye. Slavynetskyi. Slavic-Latin Lexicon by Ye. Slavynetskyi and A. Koretskyi-Satanovskyi* (pp. 423–541). Kyiv: Naukova dumka.

Тим. — Tymchenko, Ye. (Ed.). (1930). *Historical Dictionary of the Ukrainian Language* (Vol. 1: А–Ж). Kharkiv; Kyiv: Derzh. vyd-vo Ukrainy (in Ukrainian).

Сп — Thesauri polono-latino-graeci Gregorii Snapii. Tomus secundus, latino-polonicus. Ed. quarta. Cracoviae, 1648. — NLU named after V.I. Vernadskyi, III. In. 1283.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верхратський І. Говір Батюків. Львів, 1912. 307 с.
2. Гнатюк В.М. Ткацтво в східній Галичині. *Матеріали до українсько-руської етнології* / за ред. Хв. Вовка. Львів: з друкарні НТШ, 1900. Т. 3. С. 12–26.
3. Історія української мови. Лексика і фразеологія / В.О. Винник, В.Й. Горобець, В.Л. Карпова та ін. Київ: Наукова думка, 1983. 742, [1] с.
4. Котков С.И. Очерк по лексике южно-великорусской письменности XVI–XVIII веков. Москва: Наука, 1970. 317 с.
5. Пиц Т. Походження ремісничих назв *боднар*, *бондар* та *bednarz* у слов'янських мовах. *Wiener Slavistisches Jahrbuch*. 2006(a). Bd. 52. S. 135–146.
6. Пиц Т. Походження української назви виробника возу *стельмах*. *Українська мова*. 2006(6). № 1. С. 57–70.
7. Худаш М.Л. Лексика українських ділових документів кінця XVI – початку XVII ст. (на матеріалах Львівського Ставропігійського братства). Київ: вид-во АН УРСР, 1961. 164 с.
8. Rudnyc'kyj J. An etymological dictionary of the Ukrainian language: in 2 vols. Vol. 1: А–Г = А–І. Winnipeg: Ukrainian Free Academy of Sciences, 1972. LXXXV, 968 p.

REFERENCES

1. Verkhratskyi, I. (1912). *The Batyuks' Speech*. Lviv (In Ukrainian).
2. Hnatiuk, V.M. (1900). Weaving in Eastern Galicia. *Vovk, Khv. (Ed.), Materials for Ukrainian-Ruthenian ethnology* (Vol. 3, pp. 12–26). Lviv: z drukarni NTSh (in Ukrainian).
3. Vynnyk, V.O., Horobets, V.I., Karpova, V.L. et al. (1983). *History of the Ukrainian language. Lexicon and phraseology*. Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
4. Kotkov, S.I. (1970). *Essay on the vocabulary of the southern Great Russian literature of the 16th–18th centuries*. Moscow: Nauka (in Russian).
5. Pyts, T. (2006a). The origin of the craft names *bodnar*, *bondar*, and *bednarz* in Slavic languages. *Wiener Slavistisches Jahrbuch*, 52, 135–146 (in Ukrainian).

6. Pyts, T. (2006). The origin of the Ukrainian name for the manufacturer of the cart *stel'makh*. *Ukrainian language*, 1, 57–70 (in Ukrainian).
7. Khudash, M.L. (1961). *Vocabulary of Ukrainian business documents of the late 16th – early 17th centuries (based on materials from the Lviv Stavropigian Brotherhood)*. Kyiv: vyd-vo AN URSS (in Ukrainian).
8. Rudnyc'kyj, J. (1972). *An etymological dictionary of the Ukrainian language: in 2 vols.* (Vol. 1: A–G = A–I). Winnipeg: Ukrainian Free Academy of Sciences (in English).

Maryna Demianiuk, Candidate of Sciences in Philology, Researcher in the Department of History of the Ukrainian Language and Onomastics, Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-6398-9974>

e-mail: demyanyuk1@ukr.net

THE CRAFTS AND PROFESSIONAL TERMINOLOGY IN IVAN MAKSYMOVICH'S "LEXICON LATINO-SLAVONIC"

The article examines the corpus of production-related and professional vocabulary attested in Ivan Maksymovych's "Latin–Slavonic Lexicon" (18th century). Production terminology represents one of the oldest lexical strata of the Ukrainian language and is characterized by a highly ramified semantic structure that reflects the complexity of professional domains of the period. The study highlights how this lexicographic monument documents an important stage in the formation of the Old Ukrainian lexical system and the development of specialized terminology.

The translated part of the lexicon contains valuable material for tracing the history of the Ukrainian vocabulary, allowing researchers to follow the influence of Latin and Slavic linguistic traditions on professional terminology. The main sources used in the compilation of the lexicon were Ye. Slavynetskyi's "Latin Lexicon" and G. Knapski's "Thesaurus", which demonstrates the continuity of the translation-lexicographic tradition of the time.

The article analyzes the structure of the terms, their classification, and the semantic relations within the sphere of professional and production activities. It underscores the importance of Maksymovych's dictionary for historical linguistic research and for the reconstruction of early modern Ukrainian professional vocabulary. The study also provides a basis for comparative analysis of similar lexical groups in later dictionaries of the 18th–19th centuries.

Keywords: production terminology, Ivan Maksymovych, 18th-century Ukrainian language.

Отримано редакцією журналу / Received: 10.11.2025

Прорецензовано / Revised: 21.11.2025

Схвалено до друку / Accepted: 19.12.2025